

E. Kieckers, care o reia în „*Indogermanische Forschungen*”, XXXVIII (1920), p. 211, se gândește la repetarea anticipată a lui -n- din *uno*, ca în lat.-vulg. *septem*, *vinginti*, fr. *concombre* (lat. *cucumerem*), adăugând în același timp că Vossler, după o comunicare verbală, ar fi mai curând pentru o contaminărie cu *non*.

O explicație încă mai simplă și mai directă a fenomenei ar fi, poate, a se admite influența lat. *ningulus* = *nullus* (Festus, ed Lindsay, p. 184), — el însuși, produs al analogiei cu *singulus*.

V. Bogrea.

XI.

Ci'nce.

Un cuvânt care, întocmai ca și locuțiunea *zo te cuște*, să izolat pentru a trăi numai într'o expresiune figurată este *ci'nce*. Această expresiune este: *Mi-s* (= „sânt“) *cince de sătul*. Com. Coca (Bănat). Se mai găsește și ca nume propriu de familie, desvoltat din poreclă și având forma *Cincea* în Gledin și Monor (j. Bistrița-Năsăud).

De la inceput ne izbește infățișarea latinească a cuvântului. În adevăr el trebuie să se derive din lat. *cīmex*, *-icem*, „ploșniță“, „steleniță“, care a putut să dea românește mai întâi *ci'mece*, apoi prin sincoparea lui -e- neaccentuat *ci'mce*, în sfârșit prin asimilare *ci'nce* (cf. vegl. činko, ital. *cimice*, piac. *cizma*, bergam *šiméga*, log. *kinuge*, port. v. *chumse*, span. v. *zisme*, span. mod. *chunche*, neap. *pummeče*, idem ap. Mayer-Lübke, Rom. Et. Wb. No. 1915, p. 152¹⁾). Cele două cuvinte străine, pe care le avem pentru a numi insecta numită de el, l-au silit să se retragă în expresiunea citată mai sus, al căruia înțeles trebuie să fie „Sânt plin ca o ploșniță care se umflă când se satură“, „Sânt ploșniță umflată (plina) de sătul“.

¹⁾ Cuvântul se găsește și în albaneză în formele *k'tmek* și *t'simek* Relativ la cea dintai G. Meyer, AEtWb, p. 227 ne spune: „Aus se. *kimak* 'Wanze' im Küstenland nach Vuk, das aus einem rom. Dialekt stammt, de, wie das Alb. und Vegliot, în lat. *cīmīcēm* das c als k' sprach“. T'simer e rostirea scutariana a lui *ktimēk* v. ibidem Grecescul τσι: 'Wanzek Hundelaus' - it. *cimice*, v. G Meyer. Neugriechische Studien, IV, 93

Cujei'că, cânjéu,

La p. 451 a *Rum. Deutsches Wörterbuchu*-ului lui Tiktun găsim următoarele: „*cuje'ică* sf. Art Kleid DOS. VS. Apr. (mi-am lepădat cujeica jos ce torceam) — Et. Wohl zu slav. Koža „Haut“, vgl. *cojoc* u. wegen der Endung *scurte'ică*, *ciube'ică* etc.“

Atât înțelesul, cât și etimologia, pe care de altfel le admite și D-I G. Pascu, *Sufixe românești*, București, 1916, p. 236, sunt date greșit, deoarece D-I Tiktin a pornit numai din citatul pe care ni-l dă din Dosofteiu fără a-l înțelege. Aveă totuși puțină să găsească lămuriri în prîvînța înțelesului în dicționarul lui Alexi, care ne dă: „*cujeică* f. Rocken, n“. De fapt în partea nordică a Văii-Someșului instrumentul de tors numit de cea mai mare parte a Românilor *furcă* după forma sa primitivă, nume străbătut și la popoarele învecinate (bulg. *furka*, *hurka*; alb. *furke*¹⁾, se numește *cuje'ică*.

În Biserica-Albă din Maramureș se aude forma *cujelca* (com. Dr. AL. CZIPLE, profesor la liceul grăniceresc din Năsăud).

Această din urmă formă ne indică și originea cuvântului El derivă din rut *kyželika*, și acesta un derivat al lui *kyželk* s. *kyžl'* („quenouille“, „Spinnrocken“ cf. rus. *kyželi*, srb.-cr. *kyželj*, sl. *koželj*, ceh. *kužel*, pol. *kuz'el*, care pare a fi străin apoi formele paralele mai aproape de originea p.-sl. *keděl'* s. *kodel'a* - rut. *kudel'a*, rus. *kydel'*, bg. *kuděl'a*, hñdělkа, skr. *kudjelja* etc. v. Berneker Sl. Et Wb., p. 598)²⁾ Sufixul *-eică* s'a desvoltat din *-elscă* sub influența analogică a cuvintelor terminate în *eică* - sl. *eika*, care „formează diminutive în rus., rut. (Belić, § 54)“ și „există și în bulg., cf. bulg. *karageika* ‘espèce de prune’, *povareika* ‘cuillière de cuisiné’³⁾), ca: *caťaveică* ↗ rus. *kaťaveika*, *copeică*

1) Asupra numelui *furcă* vezi studiul regretatului D. PUSCHILA *Furca de tors* publicat în Conv. Itit. XLVIII (1914) începând cu Nr 5, p 469 și I.—A. CANDREA, *Straturi de cultură și straturi de limbă la popoarele românice*, lectiune de deschidere ținută la Facultatea de litere din București publicată în *Vîeața nouă*, 1913, No. 10 și 1914, No. 11.

2) Amintim la acest loc că același cuvânt. slav și totuși cam pe aceeași cale, dar dintr-o formă mai veche **Kužal*, a dat naștere, cum a arătat Miklosich, *Slav. Elem. tm. Magy.* (f. Nyelvőr, XI, p. 169) și ungurescului *guzsaly*, care încă are în'lesul de „quenouille“, „Spinnrocken“

3) G. PASCU, o. c., p. 238.

<·rus. *kopeika*, *shubeică*, *jubeică* \angle rut. *shubeika*, *colomeica* \angle rut. *kolomiika*, megl. *veică* 'petite branches' \angle bulg. *veaika*, *bárzeică* (*bárzeică*, *bârgeică* și *bârjeică*) 'sâniuță' \angle bulg *bârzei*. 'rapide', *deveică* adj. fem. 'habile' \angle bulg. *deavoika* 'vierge, jeune fille', subt care s'a desvoltat și în *tindeică* (*intindeaică* megl. (s)*tindęc'lą*) \angle *tindeche* „eiserner Stab, der im Webstuhle die Leine spannt“ < lat. *tendicula* și *suveică*, „navette“ (< **suvaică*, megl. *suvalcă* – bulg. *sovalk*), care mai are și forma *suvelniță*; pentru care cf. slov *suvalniča*; apoi *giubeică* \angle *giùbeà*, *tábeică* (*tâbâică*) 'sâculeț' \angle *tab-*, *ciuteică* \angle *cioată*, *scurteică* < scurt (> bulg. *scurteika*), *borbeică* (**bâbeică* \angle *babă*), *bujleică* < *pujlă*, *borseică* < *borș*, *ciubeică* \angle *ciubuc*, *cucuveică* < *cucuveà* etc.

După cele expuse și cunoscând împrejurarea că în limba veche pronumele relativ *ce* înlocuеște adeseori cazuri cu prepoziție, pasajul citat al lui Dosofteiu, *mi-am lepădat cujeica jos ce torceam*, se va interpreta: „mi-am lepădat furca jos (corect: „jos furca“) din care torceam“.

În sfârșit trebuie să adăugăm că dintr'o formă paleoslavă *koželъ (cf. Berneker, I. c.), deci mai veche, credem că e de derivat *cânjeu* = lemnul pe care se pune caierul H. VII, 211, cfr. XIV, 351, Damé, T. 140; *cânjău* = duritate mică, făcută pe furca de tors, ca să nu cadă caierul Rădulescu-Codin, cf. H. XI, 312, care a fost apropiat de *gānj* (< paleosl. *gažnъ) în forma *gānjeu*. Când furca [de tors] se desface în două, parțea ce poartă caierul se numește *gānjeu*, sau *gavan*. Damé, T. 140, din care il și derivă Dicț. Acad II, fasc. III, p. 224. Pentru sufix cf. *grîndeiu* \angle *grîndeu* \angle paleosl. *grenedek, Dicț. Acad. II, fasc. IV, p. 313) etc.

+Cunoștințe și +neștiinte.

+*Cunoști'nte* < cognoscens, -entem e un cuvânt vechiu, dispărut astăzi din graiul viu, care lipsește din dicțioarele noastre etimologice, cu toate că a fost relevat încă de Cipariu, *Chrest.* (Blaj, 1858), p. 125, care îl găsise în *Sicruil de aur* (1683) în propoziția: *Să sfârșiră rudele mele, și cunoști'ntii miei mă uitără pre mine* (*Chrest.*, p. 118).¹⁾ Asemenea

1) Cipariu mai dă și alte exemple în *Principii de limbă și scriptură*, Blaj, 1866, p. 198, și din *Pravila de la Govora*, 1640 fol. 56 r. *Preetulуй de va treace dentru cunoști'ntii lui într'altă fară și din Cazania lui Varlaam* (1643), fol. 113 v și toti cunoști'ntii lui stâtură departe din ulu, și fol. 139 r de cătră cunoști'ntii tăi [te va cuprinde] rușine.

nea l-a întâlnit și relevat cu înțelesul de „amici“ și fostul profesor de la universitatea din Cluj Dr. Gr. Silaș în *Psaltereală* lui Viski scrisă la 1697 (v. studiul lui Silaș asupra acesteia: *Psaltereală calviniano-română versificată în Transilvania*, VIII-1875, p. 143 și 152), în care o parte însemnată din psalmi sănt copiați de pe un text mai vechiu tradus după *Psaltereală ungurească* a lui Szenczi Molnár Albert¹) în ps. XXXI, 9 *Entre tocz allenisi aj mjej Me defaim vecsini Sze tem kunostinczi Kend me ved nainte kaszej etc.*²) În sfârșit l-a întâlnit subsemnatul în textul unui fragment dintr-un *Molitvenic* românesc manuscris din jumătatea I-a a sec. XVII copiat de pe un text scris, cum vom arăta altădată, înainte de 1580, în propozițiile: *Toți căți mă veți vedé morťū, cu dragoste sărutați-mă soții miei acum. iubijii și cunoștinții miei* (f. 25 v°, r. 8—9) și *plângeți dereptū mine frați soții și rodurile și cunoștinții* (f. 27 r°, r. 7—8)³).

Pricina că acest cuvânt n'a fost luat în seamă de dicționare cred că nu e atât scăparea din vedere a lexicografilor, ci mai mult împrejurarea că ei, cunoscându-l din câte un singur text, l-au considerat ca greșală de tipar în Joc de „cunoșcuții“, ori că l-au socotit de neologism introdus de traducător după modelul vreunui text latinesc pe care a putut să lあibă în vedere afară de cel unguresc. Dar împrejurarea că cuvântul se găsește în manuscrisul amintit, care prin limba sa aoarțină intru toate textelor aşa numite „husite“ și a fost tradus din slavonește, ne dovedește că el era poporul și se întrebuiuță încă în sec. XV—XVII, fiind o prețioasă rămășiță — cu înțelesul verbal încă nepierdut tocmai în intregime, deși a ajuns

1) v. Silaș, o. c. p. 143 și Dr. Sztripszky Iládor și Dr. Alexics György, *Szegedi Gergely énekeskonyve XVI. századbeli roman fordításban*, Buda, pest, 1911, p. 190-191

2) Textul îl dăm după copia făcută de Silaș care se găsește în proprietatea liceului grăniceresc din Năsăud

3) *Pagini literare*, I (1916), № 7, p. 143.

să fie considerat ca substantiv — a participiului prezent în *-intē ens*, -ěntem, din care ne-au mai rămas astăzi numai *părinte* < *parens*, -ěntem, și *ploînte* (olt. Muscel) „*temp̄ pluvieux*” < *plovens*, -ěntem (= clas. *pluens*) — cu păstrarea lui *-o-* aton subt influența lui *ploae* — având caracter de substantive și *fierbinte* < *fervens*, -ěntem cu caracter de adjecțiv.

Aceeași însemnatate trebuie să o atrăbuim și lui *+ neștiunte* < *nesciens*, -ěntem, pe care l-a întâlnit Siliști cu înțelesul de „együgyű”, „prost” tot în Psaltirea lui Viski, ps. CXIX, 65. *Kuventul teu kari el jau aminte Luminadze minte entunekate Pre nestinczi envacze premendrie.*

Pricina dispariției acestor două participii trebuie să fi fost omonimia: s-au confundat cu formele identice din punct de vedere fonetic ale substantivelor *cunoștință* și *neștiință*.

Îmbăgivă, îmbăgiră.

La p. 52 a *Glosarului de cuvinte dialectele* publicat de A. Viciu în AAR., București 1906, găsim cuvântul *îmbăjnă*, *a-l*, „a-l purtă cu vorba”: „nu mai *îmbăjnă*, că nu te cred”, Reteag. Modul cum și-a strâns Viciu materialul *Glosarului* nu e dintre cele mai necriticabile. El însuși ne spune: „În adunarea și controlarea materialului mult m'au ajutat școlarii mei” (p. 6, AAR., p. 64). Astfel în lucrarea sa strânsă în mare parte pe baza spuselor unor copii nepricopeți s-au strecurat o mulțime de greșeli. Și cuvântul *îmbăjnă* e dat greșit în urma cetirii lui *u* ca *n* în comunicarea unui astfel de elev care a mai rezut că pe *g* trebuie să-l transcrie cu *j*. Și forma dată de el a putut să ademenească pe unul dintre cei mai distinși filologi ai noștri, dl Bogrea, ca să o aducă în legătură cu *basm*. Forma adevărată însă a acestui verb foarte des întrebuiat în graiul ardlean și maramureșean este *îmbăgioâ*, *îmbăgiuâ*, *îmbăgîrâ*, *îmbăgiuâ* cu înțelesul de „a purtă cu vorba”, „a incurcă pe cineva”, de pildă: „Ce mă *îmbăgiuez* *atâta?* Spune-mi drept cum s'a *întâmplat!*” „L-o *îmbăgiuat* *cât l-o îmb giuăt*, dar n'o mai ayut *încofro*, o trăbuiești să-i

dele banii". „L-o îmbăgiuat cu fel de fel de vorbe și povestî și în sfârșit o trăbuit să-i ieie fata”, „Lasă-l nu-l mai îmbăgiuă”, etc. Se întrebuiuțează și figurat, d. p. în zicerea: „astăzi vremea e îmbăgiuătă” („adecă nesigură, nu se știe dacă va fi timp frumos sau urât”), com. R. Ionașcu din graiul de pe la Năsăud în Rev. Crit.-Lit., II, Iași, No. 2, Februarie 1894.

Verbul *îmbagioă* sau *îmbăgiuă* negreșit trebuie adus în legătură cu latinescul fem. *a m b a g e s*, -is [ambi-agō], care are nu numai înțelesul de „das Umhergehen”, „der Umweg”, întrebuiuțat mai mult de poeți (în proză a început să se întrebuiuțeze numai după epoca lui August): *Lumina flexum Dicit in errorem variarum ambage viarum* (despre Labirint), Ovid. Met. 9, 161; *Daedalus ipse dolos tecti ambages que resolvit*, Aen. 6, 29, *Luna multiformi ambage torsit ingenia eontemplantium*, Plin. 2, 9, 6; *Itinerum ambages*, id. 36, 13, 19 no. 2; *Longis illic ambagibus itur*, Cladian. IV. Cons. Hon. 226, etc., ci și pe cel de „*Umschweif*”, „*Weitläufigkeit*”, „*Ausflucht*” în vorbire, „*de dicendo, agendo* (Gloss.) circuitus verborum vel anf(r)actus. obliquitates. circuli circuitiones dubietas et circuitus. incertum. sermones àmbiguos sine ambage[s]: sine circuitu. (*Thesaurus linguae latinae* s. v.) care a trebuit să fie cunoscut și în latina vulgară, căci îl găsim adeșorii și la scritorii de comedii cei mai populari ai Romanilor: *Sed quaeso ambages, mulier, mitte atque hoc age*, Plaut. Cist, 4, 2, 81; tot așa id. Pseud, 5, 1, 10, *Quas, malum, ambages* (*Schol „perplexiones“*) *mihi narrare occipit?* Ter. Heaut. 2, 3. 77; *Non hic te carmine facto, Atque per ambages et longa exorsa tenebo*. Verg. Georg 2, 45; *Vix pueris dignas ambages falleniae fidei exquirere* Liv. 9, 11. fin.; *Ne te longis ambagibus ultra, Quam satis est, morer*, Hor. Ep. 1, 7, 82; *Quando pauperiem missis ambagibus horres*, id Sat. 2, 5, 9; *Praebuimus longibus ambagibus aures*, Ovid. Met. 3, 692; tot așa id ib. 10, 19; (din care în mod natural s'a desvoltat cel de „Dunkelheit”, „Rätselhaftigkeit”, „Zweideutigkeit” (înr cu *ambiguus*): *Et praecipitata jacebat Immemor ambagiūm vates obscura suarum* Ovid. Met. 7, 700; *Obscurae sortis Patres ambagibus*

errant, id Fast. 4, 261, și despre răspunsurile oracolelor: Ambage nexa Delphico mos est deo Arcana tegere, Senec. Oed. 214; Redditum oraculum. quaerent sedem caecorum terris adversam. Ea ambage Chalocecdonii monstribantur, Tac. Ann 12, 63; tot aşa id. ib 2, 54; 11, 34). etc. .

Ca prototip trebuie să presupunem o formă *ambagella -am, care se va fi întrebuințat des în latina vulgară în înțelesul amintit de „Umschweif“, „Weitläufigkeit“, „Ausflucht“ în vorbire și din care s-a putut desvoltă substantivul românesc *îmbăgeană, dispărut acum din limbă, iar din acesta s-a derivat îmbigioă s. îmbăgiuă Pentru fonetism cfr. acioă, aciuă și aciolă,) care după d-l A. Philippide derivă din lat. *acceliare, verb compus din ad și cella, în înțeles de „odaie pentru servitori, pentru săraci, coteț, vizunie“, „ferarum foramina“, Corpus gloss V, 445[43] Desvoltarea fonetică o explică D-l Philippide astfel: „Von *cella* wurde das rum. Wort durch *a-* abgeleitet, *-ll-* wurde entweder in *ü* verwandelt oder beibehalten, je nachdem es nach oder vor dem Akzent stand“ (Zeitschrift, XXXI—1907, p. 288). „Etimologia aceasta este singura admisibilă,) căci ea se potrivește atât din punct de vedere semantic, cât și formal. Sensul fundamental al lui *aciua* trebuie să fi fost „a ascunde“ și e posibil ca lat *celare*, „a ascunde“ să se fi prefăcut în „*cellare*“, sub influența cuvântului *cella* „ascunzis“ Pe când *accella trebuea să dea *aceauă, *acellare trebuea să dea *acelă După *aceareă s'a format infinitivul *aceoă, aciuă*, cu noul prezent *aciueză*, iar din contaminarea acestei forme și a infinitivului *acelă s'a născut forma *aciolă*, cu prezentul *aci léz*“ (Pușcariu, *Dictionarul limbii române*, p. 19).

Intru'lp.

Relativ la iutru'lpi din strofa atât de cunoscută din *Nunta Zamfiri* lui Cosbuc :

*) Variantele sunt: *aciuu*, *aciez*, *acioesc*, *acioez*, *acioiu*, *aciol*, *aciiez*, *aciuesc*, *aciuu*.

1) Gaster în Zeitschrift 1907, 469 și Hasdeu: *acquieo, acquiesco*. Ci hac: paleo-sl *utečati*, *utešti* „fugere, au ugere“.

De-a fi văzut cum au jucat
 Copilele de împărat,
 Frumoase toate și *intrulpi*
 Cu ochi săreți ca cei de vulpi
 Cu rochii scurte până'n pulpi
 Cu păr buclat,

Dl Tiktin, RD Wtb, p. 842 ne spune: „adj. wohlgestaltet”... „Nach des Verfassers persönlicher Mitteilung dem Reime zuliebe aus *iutru'p* gebildet“.) Lucrul însă nu este tocmai aşa. Dl coleg C. Sanjoan (acum director al liceului de fete din Sighet), care a petrecut mult timp în Telci (j. Năsăud), comuna învecinată satului de naștere al lui Coșbuc, îmi comunică că cuvântul există în graiul poporului de-acolo și l-a auzit de mai multe ori.

„Ce băeți *intrulpei*!”, a zis odată un om despre copiii altuia și a explicat că e se înțelege „unul și unul”, „ca dintr-o bucata“. Astfel Coșbuc încă a putut să-l cunoască de copil, rămânându-i în tesaurul său de cuvinte în mod subconștient iar într'un moment de inspirație l-a întrebuințat cât se poate de plastic.

Cuvântul altfel e probabil un postverbal derivat — cu omisarea lui -ic considerat ca sufix din *intrulpcică* (rostit, întrulpcică), *intrulpcică* (rostit: *intrulpcică*), *intrulpcică*, *intrunchipă*, derivat și el din *intr'un chip*, care se întrebuițează în părțile Năsăudului ca adverb în forma metaletică *intrulpic*, *intrulpic* și *intrunpic* (rostit: *intrulpcic*, *intrulpcic* și *intrulpcic*). Au împărțit lucrul „*întrulpcic*“ (= „într'o formă“). Locurile moștenite sănt „*întrulpcic*“ (= „egale“). Ne-am „*întrulpcicat*“ și „*întrulpcicat*“ (= „cât a dat unul, a dat și celalt“).

Înțelesul de „unul și unul“, „într'o formă“, „ca dintr-o bucata“ al lui *intrulpi* al lui Coșbuc se explică ușor din forme de mai sus.

Lea'ca

În comuna mea natală Zagra (j. Bistrița-Năsăud) se alungă cânii, cu cuvintele *tę*, *tę-te* (și: *tętea!*), *ciba* și *lea'ca*. Cărturarii mai întrebuițează pe: *mars!*

[* Și mie mi-a spus Coșbuc același lucru S. P.]

Cel dintâi e evident pronumele ung de pers. Il *te*, al doilea e rus. *liaca* „der Hund“ și „die Scheuche, das Schreckbild“. *Marș* e de origine germană

Oci't.

Pe la Năsăud se întrebunțează adjecțivul *oci't* cu înțelesul de „leit“, „chiar“: *ü ocit tată-so*. Cf. și comunicarea lui Corbu (Zagra, j. Bistrița-Năsăud): *ocit* = „acurat“. — Et \angle paleo-sl. *očitz* „manifestus“.

A păulă.

Pe Valea Someșului se întrebunțează verbul *a păulă* cu înțelesul de *a păti*, *a pătimi*. L'am auzit de nenumărate ori în satul meu de naștere Zagra (j. Bistrița-Năsăud) în fraze cum e: *ca asta n'am păulat-o* (»ca asta n'am pătit-o«). *Să știi c'a păulat-o* (= „să știi că i-a umblat rău, a pătit-o“).

Tot din Zagra face o comunicare pentru *Dicționarul Academiei* și consăteanul meu d. Corbu. „Nu știi ce-oi mai păulă (= „ce am de petrecut“). Îl găsim și în *Glosarul lui Viciu* cu înțelesul de „a păti, pătimi, experie“: „multe a mai păulat și biata N. cu hermiul ei!“ (Someș) și în *N. R. r. I, S. II*, 157: „Vai și amar de zilile mele, că ce păulez eu cu el să nu mai păuleze pui de șarpe!“ (Reteag).

Din punct de vedere fonetic *păulă* ar corespunde unei forme latinești **păbūlare* în loc de *păbūlari* (\angle *pabulum*) a mâncă (despre oameni), a paște (despre animale) (cf. eng. *pavlar* „das Vieh füttern“ MEW, 6131, p. 452).

Din punct de vedere semantic trebuie să plecăm de la pendantul corespunzător mâncă din fraze ca: *Biata preoteasu! ce-a mâncat de la părinte*: *Și pe lumea ceealaltă cred c'o să-și aducă aminte!* DULFU, Păc. 203. *A doua zi [băiatul] trebuiă să aducă ichiurile, caprele, mielele . . . , căci altfel mâncă la palmă . . . până le aduceă . . .* Delavr. Par. 320. De mâncat se poate mâncă bătaie, trânteală, batjocuri și alte necazuri: *Fiecare . . . povestidă câte o batjocură, o trânteală sau o bătaie bună mâncată de la Turci.* Ghica, 499. ap. Tiktin. De *păulat* s'a putut să se păuleze la fel. *Nepoate mai mâncat-ai sălăji de acestea de când*

eași, Creangă, 210. *Și cu toată stăruința lui moș Fotea și a lui bădița Vasile, Smărânduța a mâncaț păpara, Creangă A. 3.* Chiar și azi mâncat și pară. Co. I. 404, *A mâncă papară* = être battu, être trompé. Zanne IV, 64. cf. Z. f. 34, 19–20 etc. *Cel ce a mâncat-o și știe gustul* = „cel ce a pățit ceva“ Zanne, III, 571.

Întrebunțarea noțiunii înărcării cu această accepțiune e foarte veche. O găsim și la Plautus! „*pugnos edere, die Fäuste kosten, d. i. Schläge bekommen, Plaut. Amph. 309*“ (Georges, Ausf. LDWb., ed. VIII, 1913, p. 2335).

Papahagi ne dă următoarele paralele balcanice: „*Ar Mîcă fiște, lemn, scop* (dr. a mâncă bătaie). Alb. *hangren škop* (= sie bekamen Prügel). Ng. *τρώγω* ξύλο Blg. *jade boj* (džrvo). Tii agaž yene (Şâineanu CV)“ (*Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen*, Jahresbericht, XIV, 127).

In felul acesta trebuie să credem că *păulă*, ca să-și poată asigură viața cel puțin pentru un oarecare timp să retrasă într-un colț de limbă — el se aude numai pe Valea Someșului, izolându-se în accepțiunea pentru care am dat exemplele citate mai sus.

Premăta'ru.

Se întrebunțează în Nordul Văii Someșului cu înțelesul de „sărăntoc“, „necăjit“: *Am audzât că sănt mulce nunț. Cine su'nsoara?* — *Da căt premătaru, căt traș și înpiuș tăt să açață geolaltă* (Dialog auzit în Zagra, j. Bistrița-Năsăud).

D-l T. Capidan îmi comunică din dialectul aromân cuvântul *pârmătar* cu sensul de „negustor“. Dalametra dă forma *pârmâtar*. Dacă cele două cuvinte din dialectul dr. și ar. sănt identice, — ceea ce e foarte probabil, dată fiind putința evoluției sensului de la „negustor“, „colportor“, „ceropcar“ la cel de „sărăntoc“, „ne'ăjit“ —, ele s-ar derivă din n.-gr. *παρμάταρης . . . *παρματάρης < πρχματευτής „marchand, mercier; colporteur“ prin schimb de sufix (Cf. Pascu, *Sufixe*, p. 92) Ar rămâne să se stabilească când și cum a pătruns acest element grecesc în ținutul amintit. Pentru aceasta însă ar trebui un studiu mai lung, luându-se în considerare toate elementele

grecești câte se cunosc în graiul de acolo, precum și alte fenomene de limbă care ar putea să ajute deslegerea acestei probleme. Deocamdată însă săntem nevoiți să ne mulțumim cu această notiță, înregistrând cuvântul din fruntea ei.

Săra'f.

In lucrarea sa *Paliia de la Orăștie 1582*, București, 1911, p. 16 D-l Dr. I. Popovici ne spune: „În cele următoare prezent în sir alfabetic toate cuvintele ungurești din Paliia pe lângă originalul lui Heltai“.

Din însuși felul cum e redactată această propoziție se pare că D-l Popovici n'a luat în seamă la adunarea elementelor ungurești și prefața Paliiei, pe care n'avea cum s'o compare cu originalul lui Heltai. Numai aşă ne putem explică cum de lipsesc dintre acestea cuvinte ca: *mester* < ung. *mester*, *oraș* < ung. *város*, *pildă* < ung. *példa* (= germ. *Bild*), *varmigie* < ung. *vármegye*, *viteadzű* < ung. *vitéz*, etc., ori nume ca *Jigmond* < ung. *Zsigmond*, *Frénti* < *Ferenc* (= germ. *Franz*), ca să nu mai pomenim de *Ardeal* < ung. *Erdély*, care toate se găsesc în prefața amintită (v. Bianu-Hodoș *Bibliografia românească veche* I, p. 93–97).

Dar scopul nostru nu este să ne ocupăm de aceste cuvinte foarte cunoscute, ci să atragem atenția filologilor asupra altui cuvânt care le-a scăpat din vedere tutoror acelora care s'au ocupat de elementele ungurești ale limbii noastre, precum și lui Tiktin în *DRG*.¹⁾

E vorba de cuvântul pus în fruntea acestei notițe pe care îl întâlnim în următoarea propoziție: *ci doi sarafi den scaunul milostivniciei pre cei 2 îngerii de la groapă au semnatū* (Bianu-Hodoș, o. c., p. 94).

Săraf, când e vorba de o lucrare tradusă din ungurește, nu poate să fie decât element unguresc (cf. ung. *szeraf* = germ. *Szeraf*), căci din paleo-sl. ne-a rămas *serafim* (cf. paleo-sl. *serafim* > gr. σεραφίμ).

1) Nu-l găsim nicăi în Mario Roques, *L'original de la Paliia D'Orăștie*, publ. în „Melanges offerts à M. Emil Picot” (Extrait), Paris, 1913, care încă ne dă o lista de elemente ungurești din *Palle*, fără să aibă pretenția de a fi complet.

Suslă.

Cuvântul *suslă*, s. f., se întrebuințează în ținutul Năsăudului cu înțelesul de „vinars de prune în cea dintâi formă a lui, nedestilat, nefierit a doua oară“.

E din rus. *suslo* „die Brannweinmaische“. Din acest *suslă* trebuie derivat numele localității *Susleni* din Basarabia și *Suslănești* din j. *Muscel*.

†Utri'nde.

Încă la 1875 constată, fără să da și etimologia, Silași în studiul său *Psaltirea calviniano-română versificată* (*Transilvania*, VIII, p. 162) că în Psaltirea de la 1697 a lui Viski se întâlnește „foarte des“ conjuncțiunea *utrinde* cu înțelesul „de aceea, deci, pentru aceea“, lat. „ergo“. Înțelesul a fost bine redat de Silași, ceeace se vede și din propozițiile pe care le dăm mai jos, notwithstanding în paranteze cuvântul unguresc care-i corespunde în originalul lui Szenczi Molnár Albert:

ps. I, 4 *Utrinde* (= „azért“) *vor reměně en věcsiě*;

ps. II, 3 *Utrindě* (= „ki miatt“) *dě fricě vor si ameczi*; .

ps. II, 5: *Utrinde* (= „azért“) *voj kraji și dsudeczele Den acseste binye va envaczacz*;

ps. IV, 2: *Utrinde* (= „hát“) *kum luj si nu gresicz Tremuracz, și temeczive*;

ps. VI, 8: *Utrinde* (= „azért“) *voj pizmasi myei Voj doszedutori myei Tare ve rusinacz*;

ps. VII, 4: *Utrinde* (= „azért“) *te szkole Domně En lok ennält entre jej sztě*;

ps. IX, 10: *Utrinde* (= „azért“) *in tine kredzuczi kari te stiu szor uzbei*,

ps. XII, 7: *Utrunde* (= „azért“) *pre Dihania ta czině*,

ps. XVI, 1: *Utrinde* (= „azért“) *suflatum Domnuluj teu Dzi; tum jest Domn și cziě mě veszelesk*;

ps. XVIII, 8: *Utrunde* (= „azért“) *pre pizmasi voj myej goni Pene nuj voj bate, nu moj odihnu*;

ps. XXII, 10. *Utrinde* (= „azért“) *Domne nu te deperta*;

ps. XXVII, 4: *Utr.nde* (= „azért“) *luj en Beszereka szvente*

Fekenduj sirtve ej voj Kenta jeu; 5: Utrinde (= azért) mie enke emi voja Szecz ved szvente facza ta oh Domne;

ps. XXVIII, 4: *Utrinde — n'are corespondent în textul unguresc — pre jes ej va batě; 6: Utrindecz (= „azért“) pezeste nerodul;*

ps. XXXI, 7: *Utrinde — n'are corespondent în textul unguresc — k'akmu me doszedeszk En mare nevojě Tu me milu-jeste;*

ps. XXXII, 3: *Utrinde (= „azért“) lu Dumnedzeu tocz ver-nics Sze sze rodse;*

ps. XXXIII, 4: *Utrinde — n'are corespondent în textul unguresc — tot natul sze temecz pre D[oj]mnul;*

ps. XXXVI, 2: *Utrinde (= „azért“) szupt arepa ta omeni plekaszevor;*

ps. XLI, 2: *Utrinde (= „azért“) si jeu czie dzik Domně Fim milosztiv miě;*

ps. XLII, 2: *Utrinde — n'are corespondent în textul unguresc — misze varsze Inima sicz dorestě; etc.*

S-ar părea la întâia vedere că e vorba de un neologism introdus de traducătorul care, afară de textul unguresc, țineă socoteală și de vreun text latinesc.

Lucrul însă nu este aşa. Cuvântul trebuie să fi fost popular, căci se găsește și în *Cartea cu învățătură* a lui Coresi de la 1581, p. 73 (ed. Pușcariu—Procopovici, tot p. 73) în propoziționarea:

*Otrinde, o ome, deaca îmbogătești, nu grăl c' „amū scă-patū den grije și den nevoe și mui-amū spăsitū eu sufletulu. că amū destulū, de pociu face în totū chipulu“. Tot în această formă se găsește și la An. Car.: *Otrindé* = „ideo“. Învederat *otrinde*, în amândouă cazurile, se va cetea *utrinde*. Ce privește pe Coresi, e cunoscut că schimbul grafic între *u* și *o* era obișnuit în textele noastre vechi. Chiar și în carteă citată a lui Coresi găsim, de pildă, la p. 302 *ucărūâ*, iar la p. 303 *ocărūâ* (v. ed. Pușcariu—Procopovici, p. 274). De un cuvânt necunoscut pentru cei ce tipăriau carteă, de-aici o greșală de scriere, nu prea poate fi vorba, căci se găsește în partea omiletică, nu în evanghelii. În privința formei date de An. Car. avem o dovdă absolut*

sigură că trebuie citită *utrinde* în *Psaltirea* lui Viski care îi era contemporan anonimului, și-a scris lucrarea în Boldogfalva (= „Sântămăria) din j. Hunedoara, deci nu prea departe de Caransebeș ori Lugoj și o întrebuiștează în această formă, cum am arătat, de nenumărate ori. Din punct de vedere etimologic avem de a face cu adverbul latinesc *utrinde* (din *uter* și *inde*) „auf beiden Seiten, în beider Fällen“.

Za'die.

Cuvântul *za'die* (*za'għie*) îl întâlnim cu înțelesul de „surță, credință“ (= „cătrință“) mai întâiu în *Lexiconul Budan*, iar după acesta în Alexi, Polizu, Burcian, Damé, care-i dă înțelesul „tablie“ și trimite la „fotă“, etc.

În Vaida, *Material jargon de dialect salagian* (în „Tribuna“ din Sibiu, 1890, No. 83 sqq.) i se dă înțelesul de „șorț; măramă“ și se adaogă: „În înțelesul din urmă în o poezie din jurul Crasnei:

*Cu zadia boare-i făcea
și din graiu aşă grăia*

(*Gaz. Trans. N.* 42, a. 1888, S. M.).“ Dar „boare“ sau „vânt“ poate să facă țăranca și cu „șorț“-ul. Înțelesul de „măramă“ deci nu poate fi luat în considerare.

M. Pompiliu, *Graul românesc din Biharea, în Ungaria*, în *Conv. lit. XX.* (1886), p. 1021 îl dă înțelesul de „pestelcă, șorț dinainte“. Se poate ca în Bihor să aibă în adevăr acest înțeles pe care și l-a câștigat prin extensiune. Dar adevăratul înțeles este acela care îl are prin părțile Năsăudului, și anume „cătrință“ sau „pânzătură“, cum i se zice în unele sate, „din napoi“ în contrast cu șorțul care se poartă numai dinainte. Zadia se pune, firește, și dinainte, dar atunci se face deosebire între „zadia dinainte“ și „zadia din napoi“.

Tiplea în *Glosarul Poeziilor sale poporale din Maramureș*, Buc. 1906 ne dă: *Zadie*, pl. *zadii* = „cătrință, rochie“. Înțelesul din urmă e desvoltat, evident, prin extensiune.

Za'die se întâlnește des în literatura populară. Ne mărginim să cităm numai câteva exemple mai caracteristice: *Zadii de mătasă. Sa le poarte sănătoasă*. Marian, *Nașt.* 304. *Zadu răs-*

fățate, cărpe împăнатe Cojoace'mbumbate, ibidem, 607. Când te văd șecluă bine cu zadia de la mine. Culegere de doine, etc Brașov, Ciuciui, 1891, p. 55, Neagră-i ca zadia'n cui Și nu-i dragă nimănui. T'plea, P. p. 68 Din părțiile ungurene e și proverbul: Zadie băgătă'n casă Multă zarvă'n casă lasă (= de nora rea ce face vrajă între ceilalți casnici), Zanne, P. II, 432.

Recapitulând cele expuse mai sus constatăm că cuvântul *za'die* are înțelesul de „cătr'ntă“, „pânzătură“, „șorț“, „fotă“ și „rochie“ și e cunoscut numai în Bihor, Transilvania nordică, Maramureș, Bucovina și, deoarece Cihac încă îl cunoaște, Moldova. Această împrejurare ne ajută să-i găsim mai ușor etimologia. Ea nu e cea dată de Cihac, *Dicț. d'et. d.-r.*, II, 468, care-l derivă din un paleo sl *zaděti-zadeja*, *zaděvati-zaděvajq*, „imponere“, „înjicere“, ci e din rus. (rut.) *zaditi*, -ia, -ee, adj. „dindărăt“ (Pavlovsky, *RDWb*, 387, „hinter“). Dovada sigură o găsim în dictionarul rutean al lui Velechovski, care ne dă (f, 243) ca al doilea înțeles al lui *zadnicia* f. „der hintere Teil des Weiberkleides“. Cum am amintit, acesta a trebuit să fie și înțelesul original al românescului *za'die*. Mai târziu, prin extensiune, a numit și „zadia dinainte“, „șorțul“, „rochia“.

Zgâmb'o'iu (zgâmb, zgâmbă'u).

Știința nu face deosebire între cuvinte. De aceea ne luăm îndrăsneala să ne ocupăm și noi în cele următoare de acest cuvânt pe care-l cunoaștem din părțile Năsăudului cu înțelesul de „die Spitze des männlichen Gliedes“. Am auzit, d. p., un țăran strigând într'un moment de sușărare într'un ton batjocitor propoziția: *mâncă-mi-ar zgâmboiul!* *Zgâmboiu* i se zice în batjocură și unui copil care stă gură-cască.

Intre comunicările făcute pentru *Dicț. Acad.* găsesc: *zgâmb*, *zgâmboiu* = „dinte“ (în sens rău), Com. Ar. Toniac, Straja (Bucovina).

Derivate auzite de mine sănt: (trans.) *a zgâmbol* și *a zgâmboià* = „a trage pielea de pe zgâmboiu“; *a-și zgâmboi* (*zgâmboià*) *ochui* = „a-și zgâi ochii“; (refl.) *a se zgâmboi* (*zgâmboià*) = „a se înholbă“. Afară de acestea se găsește între comunicările pentru *Dicț. Acad.* următoarea: *a se zgâm-*

boià = „a se crepă coaja“: *nucile se bat când se zgâmboie bine de coaja verde*“. Com. Olmaz, Măgurele (Teleorman). Înțelesul din urmă este, evident, figurat. Adevaratul înțeles trebuie să fie cel cunoscut de noi.

Ce privește etimologia, cuvântul trebuie să fie un eufemism, și credem că a fost derivat prin sufixul *-oiu* din un mai vechiu *gāmbū *— paleo-sl. gōmba (gōba) = σπόγγος „Schwamm“, „burete“ (cf. lit. gúmbas „Erhöhung, Knorren, Gewächs an einem organischen Körper“, la Berneker, SIEtWt., 340)* că care se aseamănă membrul viril „zgâmboiat“. Pentru derivație cf. *furcă — furcoiu* etc. Am putea cită și exemple mai apropiate cu înțeles, dar crutăm cetitorii. Din același cuvânt și în același chip s'a derivat prin sufixul *-ău*¹ zgâmbău. Z a intrat în cuvânt în urma contaminării cu zgâl, cu care are înțelesul înrudit. Deoarece paleo-sl. *gōmba (gōba)* n'a putat [dă în românește decât *gāmbă, credem că zgâmb este, ori un primitiv reconstruit din zgâmboiu și zgâmbău, ori un postverbal al lui zgâmboi (zgâmboià).

Zo-te cuște.

Cuvintele oricărei limbi trăiesc o viață foarte asemănătoare vieții animalelor: se nasc, se desvoltă, slăbesc și mor; se și reproduc dând naștere adeseori unei numeroase familii de deriveate și compuse. Aproape în fiecare zi vedem că intră în limbă termeni noi, iar între ei și vechile cuvinte se încinge o luptă pe viață și pe moarte fără considerare la situația avută. Mult mai tinere, mai puternice și mai bine înarmate pentru luptă, cuvintele nouă scot pe cele vechi din situația pe care le-o râvnesc și le fac pe încetul să fie uitate, să se învechească, pe urmă să moară. Cu un cuvânt, și cuvintele, ca și speciile de animale, cunosc și practică lupta pentru existență¹).

În această luptă, care — acțiunii răspunzându-i de obiceiu o reacțiune corespunzătoare — poate să fie foarte îndelungată, întreruptă uneori de acalmii și armistiții provizorii ori durabile, un fenomen foarte interesant de studiat este cum uneori cuvântul, înainte de murî se retrage într'un colțisor de limbă, se

1) Albert DAUZAT, *La vie du langage*, Paris, 1910, p. 177.

cristalizează într-o locuție, în care trăiește uitat, vegetează veacuri întregi până când timpul care roade toate în sfârșit îl face să dispară.

O astfel de locuție este *zo te cuște*, care se întrebuințează, după cum îmi comunică D-l Traian Gherman, directorul liceului de fete din Blaj, în ținutul Beiușului fără ca localnicii să-și dea seamă de înțelesul ei, de aceea o și rostesc într'un singur cuvânt: *Zotecuște*; atâtă doar că simt în ea un fel de salutare.

În adevăr locuția nu se pare, când o auzim, mai întâi rostită într'un singur cuvânt, oarecum străină, deși cât se poate de latinească, căci e evident: *deus te constet* – „Dumnezeu te țină, Dumnezeu te trăiască“.

Pentru istoria limbii ea e importantă din două puncte de vedere. Mai întâi ne păstrează aceea formă mai scurtă *zo=zau*, în loc de *Dumnezeu*, care afară de formula de jurământ: *zău!* se mai găsește numai în textele vechi și izolat în locuție *ajtedzeu* = „ajute Dumnezeu!“ cf. HASDEU, *Et Magn.*, I, 608–9, III, col. XXI), iar al doilea, mai face să trăiască până la o zi verbul *a custă* = „a trăi“ (trans. și intrans.), „a ține“, „a rămâne“, care se luptă cu moartea aproape de o sută de ani, în forma analogică de conjunctiv *cuște*.)

Acest verb era întrebuințat în veacul al XVII-lea pretutindeni în Moldova, în Ardeal și în Bănat.

Se găsește în Palția de la Orăștie în forma *să custarem* = „de vom trăi“ (*Cipariu, Chrest.* p. 53).

Varlaam și Dosofteiu îl întrebuințează de nenumărate ori.

Astfel în *Cazania* lui Varlaam găsim:

ce are iubì să custe în veci (l. 277); *el iubiiă să nu moară nice odătă*, *ce să custe totdeauna, să mânânce numai și să beă* (l. 277); *acest vonic bogat cercă traiu mult se custe* (l. 277²); *cum să custe aciastea întru ai mulți, când putredesc* (l. 350²); *s'ară și custă de unele ca acestea, de năprasnă vine moartea* (l. 350²); *frâmse-*

1) Pentru fonetism cf., alături de forma de conjunctiv cea mai lătită și literară *guste* a verbului *gust* și *guște* la V. PĂCALĂ, *Monografia comunei Rășinariu*, Sibiu, 1915, p. 128, apoi forme ca *aceștea* în loc de *acestea* etc., care se aud în multe regiuni.

țea și norocul curund trec, iară dzău tot va custă (I, 301); trupul să moară, iară sufletul să cuse fără moarte (II, 23); custă 40 de zile plângând și postindu-sa (II, 25), au doară gândești că vezi custă în veaci (II, 40)

La Dosofteiu îl aflăm:

d) în *Psaltirea în versuri*.

domnul cu vecii custă pie așezare (29); dăruiește, doamne, a ta bunătate să ne cuse (62); cât îni este traiul, să cust cu dulceață (71); pizmașii custa cu traiu dulce (128); peste rod de rod să-i dai să cus'e lung trai (198); să vă cuse sufletele în viață (227); va custa cu crăie dulce (237); ziuri aceia va să cuse vreame nencetată (282); casa ta custă'n veci fără smântă (321);

b) în *Viețile sfinților*.

tată tau custă (30₂), nu să cade să cuse oarăni fară dumnezau (41-); le custă pruncu fără sminteaală (111); cf. încă 264_b, 4; 271⁴; 2826⁹.

La 171 îl găsim alături de sinonimul său *a trai* 171b,³, v, *Jahresbericht*, V.)

Se găsește în SICR. DE AUR CCR Cipariu, Chres p. 126, de acum încă până vom custă dă-ne păstorii buni sufletești, și în *Documentele românești din archivele Bisriței* publicate de N. IORGĂ: Să te cuse Dumnezeu întru Domnie cu tot orașul unprăunu (I, 3, dela 1591); iar eu ma voru ținea aicea în Moldova lângă omului miei pană cându voiu custă, ce vădzu că nu voru custă multă (I, 86 de pe la 1650); precum și la AN. CAR. cu înțelesul de „conservor, vivo“.

Citatul de la 1597 ne arată vechimea locuțiunii despre care vorbim.

Fie că l-au invățat din cărțile bisericiști amintite mai sus, fie că l-cunoșteau din graiul poporului, ve buл *a custă* îl întrebuițau des și corifeii renașterii noastre culturale și literare la începutul veacului al XIX-lea.

Astfel îl găsim la MAIOR în *Istoria pentru începutul Românilor în Dacia în următoarele locuri: Aco o aproape de Pătinații, nu aveă nădejde să poată custă* (16); *Sub nume de Unguri*

¹⁾ Cipariu îi dă la acest loc și etimologia „custă constare ‘vivere’“. Mai târziu s-a ocupat de el Tiktin, ZRPh, XI, p. 78.

custă. Bohemi, Greci, Spanioli (17); *Grăește despre Konstanție, ta'ăl lui Cons antin ca de cel înainte de sine custat* (26); Așă au custat Români în Dacia cu Goții (33); *Voiu arată în Istoria cea Besericească a Românilor, carea, custând, cu ajutorul lui Dumnezeu cuget a o adună* (250).

Tot aşă de des îl găsim și în HRONICA lui ȘINCAI. *Inscripțiile*, care până în ziua de astazi custă mai cu samă în Ardeal (I, 77.); *Se poate vedea din inscripțiile ce jâna astăzi custă în Gradisca* (I, 1130), *Picnul, Capul și Novele, care mai nainte numai din câte un turn custă I, 832*; *Acesta au poftit slobozenie... ca să joată custă și în terile împaratului* (III, 1634).

În jumătatea a doua a secolului al XIX-lea teritorul în care se întrebuință cuvântul s'a redus foarte mult. Îl aflăm la Moț și în Bihor, dar și aci mai mult în formele fixe ale poeziei. Ni-l dau de pildă, FRÂNCU—CANDREA, într'o poveste: *Așă între dealuri și munți, custă uu om sărac cu numele Toader* (M. 267), și M. POMPILIU într'o poezie: *Nu ma da dup'aistă.*

Cât pe lume voiu custă Pp. 63/8). Il mai găsim în sfărșit la ZANNE, PR. R. III, 188 în:

Ieea lată că se gătă, ieea 'ngustă 'că mai custă = „adică cu ieea lată se gătește avereia, cu ieea 'ngustă avereia ține mai mult“.

D-l director al învățământului mediu A. Ciortea (Cluj) mi-a comunicat că în Măierău, lângă Iara (în Murăș-Turda, pl. Reghinul-sup.) mai spuneau bătrâni, de pildă Ilie Ciortea (1817—1907) formula de b necuvântare *Dumnezau să te cuse!* (=Ban. să te trăiască Dumnezeu!). Generația mai tânără nu o mai întrebuințează. Atâtă, cred și după mărturisirea D-lui Zucu, stud. în literă, de origine banățean, poate să ateste și D-l WELGAND în JAHRESBERICHT, IV, 328.

Cuvântul începe a nu mai fi înțeles. Versuri ca:

*Căt oi gustă și-oi trăi
Fata mare n'oi iubă*

DOINE, 27,9),

în care s'a pus *gustă* în locul lui *custă*, ne arată că acesta a început de a mai *custă*. Cu generația viitoare poate să dispară și locuțiunea *zo te cuște*. Dar dacă al ei *zo* nu mai are puterea

s'o mai *custe* în limbă, e datoria noastră a filologilor s'o promovăm cel puțin cum se cuvine.

N. Drăganu.

XII.

Cuvinte și etimologii de rectificat.

Se întâmplă adeseori că o greșală de scriere ori de tipar ori chiar copierea greșită a unui cuvânt pe fișe, mai ales când e vorba de cuvinte dialectale ori vechi, poate să inducă în eroare chiar și pe cei mai distinși și scrupuloși filologi, ademenindu-i să dea etimologii uneori fantastice.

Iată câteva cuvinte și etimologii de acest fel care trebuie scoase din dicționarele noastre.

1. Foamene.

În *Dicț. Acad.* II, p. 148 găsim:

Foamene + s. f. = *foame*. Vor *vie via a de vejaje*: *Nu vor avea scârbă, nece durerea... nece a se face foameni, nece va lipsi vară*. . . CUV. D. BĂTR. II, 462. — Pentru etimologie, cfr. *foame*.

La foame ni se spune că "limba noastră păstrează și urme de o declinare *fames*, — **inīs*, ca în sard. *famine*, span. *hambre*, gascon. *ham*" etc. D-I PUȘCARIU s'a lăsat ademenit de acest fapt pentru a admite cuvântul citat mai sus în *Dicționar*. De fapt cuvântul nu există. În *Codicele Todorescu*, care încă ne-a păstrat textul *Cugetărilor în ora morții* din care se citează, în locul corespunzător (f. 872⁰, r. 13), citim *oameni*. Deci se dovedește de întemeiată bănuiala lui HASDEU (*Cuvinte*, II, p. 488, N. 88) care admitea alternativa că: *foameni* poate să fie „în loc de *foameți*, plural de la *foamete*“, ori, „printr'o eroare grafică“ subt influența începutului verbului *face* de mai multe, „pluralul *oameni*“. Dar, și fără a cunoaște redacția *Codicelui Todorescu*, din însuși textul ne putem convinge că nu poate să fie vorba de *foameni* = „*foameți*“, căci cu câteva rânduri mai sus ni se spune că în raiu: „nice va lipsi ploaie, nice căldură de soare, nice vor munci, de foame nice de sete“, etc., ci va fi numai bine și fericire și „nu va lipsi a